

KS. MARIUSZ ROSIK

WSPÓLNE LOGIA JEZUSA W EWANGELIACH WEDŁUG ŚW. MATEUSZA I ŚW. MARKA - GŁÓWNE RYSY TEOLOGICZNE

Centralne miejsce w ewangeliach zajmuje osoba Jezusa z Nazaretu. Kiedy wczytujemy się w tekst ewangelijny spotykamy się z Jego słowem i czynem oraz opisem istotnych wydarzeń z Jego życia. Każdy z ewangelistów nieco inaczej przedstawia nam obraz Jezusa, stąd poszczególne ewangelie stanowią jakby odrębne portrety postaci Jezusa. Owszem, portrety te są odbiciem rzeczywistości, ale zawierają także pewien narzut interpretacyjny. W ramach studiów nad działalnością Jezusa opartych na czteropostaciowej ewangelii (*Dei Verbum* 18) ciągle poszukuje się nowych dróg do słów i czynów historycznego Jezusa. Osiągnięcia szkoły historii form (*Formgeschichte*) i historii redakcji (*Redaktionsgeschichte*) zbliżają nas do *ipsissima facta et verba Jesu*¹. Nawet jeżeli słowa Nauczyciela z Nazaretu nie zostały nam przekazane w ich dosłownym brzmieniu (czy tłumaczeniu na język grecki), to z pewnością ewangeliści zawarli w nich *ipsissima intentio Jesu*.

Logia Jezusa (pojęcie logionu stosujemy w szerokim znaczeniu – jako wypowiedź przypisywana Jezusowi)² najbardziej zbliżają nas do nauczania historycznego Jezusa. Niniejszy artykuł traktuje o tych wypowiedziach Jezusa, które są wspólne dla ewangelii według św. Marka i św. Mateusza, a nie posiadają swych odpowiedników w ewangelii według św. Łukasza (pomijamy więc całą tradycję nazywaną źródłem Q) ani u św. Jana. Logia te zostały zebrane i usystematyzowane na podstawie *Synopse der drei ersten Evangelien* Alberta Hucka.

¹ J. K u d a s i e w i c z, *Jezus historii a Chrystus wiary*, w: *Jak rozumieć Biblię*, 3, Lublin 1987, 68.

² J. K u d a s i e w i c z, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Warszawa 1986, 397; tenże, *Biblia, historia, nauka*, Kraków 1986, 425; tenże, *Jezus historii a Chrystus wiary...*, dz.cyt., 163; *Praktyczny Słownik Biblijny*, red. A. Grabner-Heider, Warszawa 1995, 673-674.

Naszym celem jest nakreślenie zasadniczych rysów teologicznych wspomnianych wypowiedzi Jezusa przez wcześniejsze przybliżenie ich źródeł oraz ukazanie pracy redakcyjnej św. Marka i św. Mateusza. Wiemy, że klasycy metody historii form przyjmują słuszną zasadę siedliska życiowego (*Sitz im Leben*). Pierwotnym adresatem słów Jezusa była przedpaschalna wspólnota Jego uczniów. Pewną interpretacją tych słów był już popaschalny kerygmat w pierwszych gminach chrześcijańskich. Tradycja ewangeliczna rodząca się we wspólnocie Kościoła pierwotnego została poddana kolejnej interpretacji przez autorów poszczególnych ewangelii. Każdy z ewangelistów przystosował wypowiedzi Jezusa do nadrzędnego celu swego dzieła, do przyjętych założeń teologicznych i głównych treści orędzia, jakie przekazał adresatom. Oczywiście ostatni etap pracy redakcyjnej jest czasem silnie zdeteterminowany przez dwa pierwsze, stąd niekiedy koniecznością jest odwołanie się także do nich.

1. PREZENTACJA LOGIÓW

Wypowiedzi Jezusa wspólne dla Mateusza i Marka zawarte w jedenastu perykopych noszą na sobie ślady tradycji i redakcji. Perykopy te mieszczą się zarówno w ewangelii Mateusza, jak i Marka w pewnych blokach materiału i zamykają się w przedziałach: Mk 7,1 – 11,25 i Mt 15,1 – 21,22. Synopsy biblijne³ zazwyczaj nadają im następujące tytuły: sprawa czystości (Mk 7,1-23; Mt 15,1-20); niewiasta Kananejska (Syrofenicjanka – Mk 7,24-30; Mt 15,1-28); drugie rozmnożenie chleba (Mk 8,1-10; Mt 15,32-39); odmowa dokonywania dalszych cudów (Mk 8,11-13; Mt 16,1-4); przestroga przed faryzeuszami i saduceuszami (Mk 8,14-21; Mt 16,5-12); odpowiedź Piotrowi (Mk 8,33; Mt 16,23); zapowiedź przyjścia Eliasza (Mk 9,11-13; Mt 17,10-13); kubek wody i okazja do grzechu (Mk 9,41-49; Mt 10,42; 18,8-9); nierozzerwalność małżeństwa (Mk 10,2-12; Mt 19,3-10); prośba (matki) synów Zebedeusza (Mk 10,35-41; Mt 20,20-24) oraz przekłeta i uschła figa (Mk 11,12-14.20-25; Mt 21,18-22).

Słowa wypowiedziane przez Nauczyciela z Nazaretu zostały już w pewnym stopniu zinterpretowane przez Jego słuchaczy, najczęściej uczniów, w czasie Jego historycznej działalności, natomiast ku pełniejszemu ich zrozumieniu konieczne jest spojrzenie na nie z perspektywy popaschalnej. Na dobór logiów, a nawet pewną ich interpretację, wpłynęły potrzeby pierwszych wspólnot chrześcijańskich, wśród których były przekazywane. Zresztą już samo przetłumaczenie ich z języka aramejskiego na grecki nadało im pewien odcień interpretacyjny. Zanim znalazły

³ *A Harmony of the Synoptic Gospels in Greek*, E. de Witt Burton, E. Johnson Goodspeed, Chicago 1947, 131-239; *Synopse der drei ersten Evangelien*, A. Huck 12 Auflage, Unveränderter Nachdruck der unter Mitwirkung von Lic H.G. Opitz von H. Lietzmann, Tübingen 1975, 89-158 oraz K. R o m a n i u k, *Synopsa polska czterech ewangelii*, Wrocław 1985, 55-107.

się w ewangeliach zawsze, lub prawie zawsze, funkcjonowały już w kształcie literackim w postaci tzw. form literackich, które często podlegały jednemu lub więcej procesowi redakcyjnemu. Na właściwe odczytanie ich treści wpłynęły także cele pracy pisarskiej ewangelistów, specyfika ich teologii oraz potrzeby adresatów.

Pomimo całego wachlarza wpływów, jakim podległy były wypowiedzi Jezusa pozostają one autentycznymi logiami Nauczyciela z Nazaretu (*ipsissima verba Jesu*) i wiele z nich przekazane zostało w niezmienionym, z wyjątkiem tłumaczenia, brzmieniu. Z całą pewnością wszystkie zawierają *ipsissima intentio Jesu*, czyli zamierzoną przez Jezusa intencję, z jaką były wypowiedziane.

2. LOGIA – REZULTATY CHARAKTERYSTYKI LITERACKIEJ I ANALIZY TEOLOGICZNEJ

Charakterystyka zasadniczych aspektów literackich poszczególnych wypowiedzi, ujęta w formie porównawczej (na której szczegółowe przeprowadzenie nie pozwalają ramy niniejszego artykułu) prowadzi do ukazania głównych podobieństw i różnic w przekazie logiów przez poszczególnych ewangelistów, a także pozwala wskazać na podstawowe źródła różnic. Motywowane są one przede wszystkim, choć nie tylko, względami teologicznymi.

Wyniki zarówno charakterystyki literackiej, jak i analizy egzegetycznej najistotniejszych aspektów omawianych wypowiedzi pozwalają na postawienie wniosku, że do najczęściej powracających tematów teologicznych logiów należą: me-sjańskie posłannictwo Jezusa związane z cierpieniem Jego samego i Jego uczniów; relacja Jezusa do Prawa Starego Przymierza, Kościoła do synagogi i konsekwentnie chrześcijaństwa do judaizmu; uniwersalizm misji. Często pojawia się motyw *niezrozumienia* nauki Jezusa bądź przez Jego uczniów, bądź przez religijnych przywódców Izraela, co staje się przedmiotem *nagany*, przestrogi lub wyrzutu braku wiary. Cztery perykopy związane są przez motyw *chleba* (uzdrowienie córki kobiety pogańskiej, drugie rozmnożenie chleba, odmowa dokonywania dalszych cudów i przestroga przed faryzeuszami i saduceuszami), wiele natomiast łączy ze sobą przez motyw *chcenia – pragnienia* lub *domagania się – prośby* skierowanej do Jezusa. Niemal wszystkie logia utrzymane są w bardzo ostrym, surowym tonie, który wskazuje na radykalizm nauki Jezusa.

Tematy teologiczne wspólnych dla Mateusza i Marka wypowiedzi Jezusa potwierdzają główne idee teologiczne całości ich dzieł, ale daje się także zauważyć ich specyfikę. Rodzi się więc pytanie, czy należy ją przypisać *źródłom* poszczególnych ewangelistów, czy też zawdzięczamy ją ich *pracy redakcyjnej*.

Duże trudności stanowi przedstawienie źródeł dla wypowiedzi zapisanych przez Marka, bowiem to właśnie jego dzieło traktowane jest przede wszystkim jako źródło. Z dużym prawdopodobieństwem można jedynie stwierdzić, że jako najstarsza

i najmniej opracowana redakcyjnie ewangelia zawiera więcej niż dzieło Mateusza materiału zaczerpniętego z przekazu ustnego. Dotyczy to głównie wypowiedzi uważanych za *ipsissima verba Jesu*, czyli autentycznych powiedzeń Jezusa.

Mateusz generalnie kieruje się wątkiem Marka, którego ewangelia była podstawowym źródłem dla jego dzieła. Ponieważ Mateusz trzyma się wiernie osi fabularnej Marka, jego dzieło uważana jest przez niektórych egzegetów za nową, uzupełnioną redakcją najstarszej ewangelii. Wszelkie rozbieżności między wypowiedziami Jezusa zawartymi u obydwu synoptyków najczęściej tłumaczone są przez redakcyjne zmiany wprowadzone przez Mateusza, który kierował się względami teologicznymi. Należy przyjąć również, że Mateusz posiadał własne źródło lub źródła. Niektóre z nich były z pewnością pisane i cechuje je koloryt semicki, inne należą do tradycji ustnej.

Korzystanie ze źródeł własnych Mateusza, zarówno pisanych, jak i ustnych, należy przyjąć dla tych logiów, których – jak się wydaje – bardziej pierwotną wersję posiada Mateusz. W wypowiedziach Jezusa wspólnych Markowi i Mateuszowi, które znajdujemy również w źródle Q, Mateusz postępował za Markiem, natomiast z Q przejął tzw. dublety (w Mt 5,32; 12,39; 17,20), które pojawiają się w innych miejscach jego dzieła niż perykopy wspólne jedynie z ewangelią Markową.

Analiza źródeł dla wypowiedzi Jezusa wspólnych dwom pierwszym synoptykom nie pozwala na uzasadnienie hipotezy, według której Marek i Mateusz korzystaliby niezależnie od siebie ze wspólnego źródła⁴. Badania te jednak mogą dostarczyć argumentów wspierających tę hipotezę. Należy zaliczyć do nich przede wszystkim dwa:

1. zgodność porządku perykop wspólnych dla Marka i Mateusza, przy jednoczesnym braku tej zgodności dla materiału wspólnego wszystkim trzem synoptykom;
2. fakt posiadania przez Mateusza zapisu bardziej pierwotnej wersji niektórych logiów.

Obydwa te zjawiska można jednak z powodzeniem wyjaśnić na innej drodze, bez uciekania się do hipotezy o wspólnym źródle dla Mateusza i Marka.

Materiał źródłowy przejęty z tradycji każdy z ewangelistów zgodnie ze swoim zamysłem wkomponował w swoje dzieło. Obaj synoptycy zawarli perykopy mieszczące wspólne dla nich wypowiedzi Jezusa w pewnych przedziałach swych dzieł: Marek w przedziale od 7,1 do 11,25, Mateusz natomiast od 15,1 do 21,22, z wyjątkiem logionu w Mt 10,42. U Marka materiał ten zamyka się w pięciu, u Mateusza zaś w sześciu rozdziałach.

⁴ Zwolennikiem tej hipotezy jest J. M. Rist, który broni jej w swej książce *On the Independence of Matthew and Mark*, Cambridge 1976.

Wyniki analizy porządku ułożenia materiału z interesującymi nas wypowiedziami Jezusa wykazują niemal całkowitą zbieżność, a przy pominięciu logionu zapisanego w Mk 9,41 = Mt 10,42, identyczność kolejności perykop zawierających te wypowiedzi, choć perykopy te nie występują po sobie w sposób ciągły⁵. Spostrzeżenie to jest o tyle interesujące, że pozostały materiał wspólny Markowi i Mateuszowi, który zanotowany został także przez trzeciego synopyka, obydwaj ewangeliści zapisują w bardzo różnej kolejności.

Wspomniana wyżej wypowiedź Jezusa w Mk 9,41 została u Mateusza dołączona do mowy misyjnej. Jest to z pewnością efekt pracy redakcyjnej Mateusza, zwłaszcza jego tendencji do systematyzacji wypowiedzi Jezusa. Ponieważ wypowiedź ta zawiera w sobie motyw nagrody, Mateusz dołączył ją do innych wypowiedzi Jezusa, w których ten motyw występuje (Mt 10,40-42).

Pomimo tego, że kolejność jedenastu perykop zawierających przedmiot naszej pracy jest identyczna w obydwu ewangeliach, istnieją dwie zmiany prezentacji kolejności logiów wewnątrz perykop:

1. w perykopie o prawdziwej nieczystości (Mk 7,1-23; Mt 15,1-20) Mateusz (15,3-9) zmienia kolejność wypowiedzi Jezusa zapisanych w Mk 7,6-13 dotyczących tradycji starszych i kwestii *korbanu*;

2. w perykopie o nierozzerwalności małżeństwa (Mk 10,2-12; Mt 19,3-10) Mateusz (19,4-8) zmienia kolejność wypowiedzi zapisanych w Mk 10,3-9 dotyczących wręczenia listu rozwodowego i zatwardziałości serca.

Obydwie zmiany przypisać należy redakcyjnej działalności Mateusza, który pragnąc przystosować materiał przejęty od Marka do judeochrześcijańskiego adresata, podporządkowuje go rabinackiej metodzie dyskusji i dlatego najpierw podaje konkretny przykład dla ogólniejszego zarzutu, który prezentowany jest w drugiej kolejności.

Badanie sposobu wykorzystania i opracowania materiału tradycji przez Marka prowadzi do wniosku, że ewangelista nie był jedynie kompilatorem, lecz autorem dzieła w pełnym tego słowa znaczeniu⁶. Choć wytyczenie granicy pomiędzy tradycją a redakcją jest trudne z powodu braku dokładnych danych dotyczących źródeł Markowych, można jednak wskazać na literackie i teologiczne zabiegi ewangelisty, mające na celu przepracowanie wykorzystywanego materiału. Zabiegi te widoczne są zarówno w słownictwie, jak i w stylu drugiego ewangelisty.

⁵ Ciągłość ta przerywana jest perykopami, które zanotował jeden ewangelista, a opuścił drugi, lub odwrotnie, oraz fragmentami wspólnymi z ewangelią Łukaszową.

⁶ W. S. Vorster w artykule *Markus – Sammler, Redaktor, Autor oder Erzähler?* (w: *Der Erzähler des Evangeliums: methodische Neuansätze in der Markusforschung*, red. F.Hahn, Stuttgart 1985, 35-36) twierdzi, że Marek był w pełni autorem, który postawił sobie za cel opowiedzenie historii o Jezusie.

We wspólnych z Mateuszem wypowiedziach Jezusa Marek używa słownictwa uznanego przez egzegetów za typowe dla niego. Do słów tych należą: *exercesai*, *diastellomai*, *ouketi*, *eiV oikon*, *upage*. Ewangelista wprowadza także wyrazy zdrobniałe. Wypowiedzi Jezusa odznaczają się semickim kolorytem, który przejawia się w użyciu słów: *amen* (Mk 8,12; 9,41; 11,23) i *korban* (Mk 7,11) oraz w wykorzystaniu cytatów ze Starego Testamentu, zaczerpniętych z Iz 29,13; Wj 20,12; 21,17; Pwt 5,16; Rdz 1,27 i 2,24.

Do stylu Markowych wypowiedzi Jezusa należy unikanie zdań podrzędnych i związana z tym parataksa wykorzystująca najczęściej spójnik *kai*, a rzadziej konstrukcję *men – alla*. Niekiedy Marek emfaticznie podkreśla niektóre słowa, a w zdaniu stosuje inwersję w celu wyakcentowania najważniejszych słów. Ważną cechą stylu wypowiedzi Jezusa zapisanych przez Marka jest asyndeton, który nadaje logiom dużo żywości, rytmiki i ekspresji. Podobny efekt osiąga ewangelista przez częste wprowadzanie pytań i odpowiedzi. Wtrącenia redakcyjne stanowią głównie tzw. logia wędrowne oraz zwroty i wyrażenia w wypowiedziach Jezusa służące wyakcentowaniu myśli, uczuć i postaw. W kompozycji zarówno całych bloków swej ewangelii zawierających przedmiot naszej pracy, jak i poszczególnych perykop w tych blokach, Marek ucieka się do schematyzmu. Wypowiedzi Jezusa włącza w budowanie inkluzji i układów chiastycznych. Wszystkie te zabiegi podporządkowuje celom teologicznym, które szczegółowo omówimy w kolejnym rozdziale naszej pracy.

Mateusz dużo bardziej niż Marek przepracował materiał przejęty ze źródeł. W słownictwie spotykamy semityzmy, które są greckim tłumaczeniem hebrajskich zwrotów (np. Mt 15,4). Spotykamy również cytaty ze Starego Testamentu (zaczerpnięte z Wj 20,12; Iz 29,13; Rdz 1,27 i 2,24; Pwt 24,1) w miejscach paralelnych z Markowymi cytatami; u Mateusza jednak są one bardziej przepracowane i wszystkie pochodzą z Septuaginty. W wypowiedziach Jezusa wspólnych z Markowymi zasadniczo nie spotykamy słów, które uznane zostały za egzegetów za typowo Mateuszowe. Można zaliczyć do nich jedynie zwrot *legw de umin* (Mt 17,12) oraz sformułowanie: *owce z domu Izraela* (Mt 15,24).

Do cech stylu wypowiedzi Jezusa zapisanych przez Mateusza zaliczyć należy częste wykorzystywanie schematów liczbowych⁷, inkluzje, paralelizmy i chiazmy. Mateusz systematyzuje wypowiedzi Jezusa, często wygładza styl Markowy oraz wprowadza bardziej poprawne i bogatsze słownictwo. Niekiedy skraca tekst Marka (np. w perykopach opowiadających o cudach: Mt 15, 21-28 i 15,32-39), opuszcza niektóre frazy (z Mk 7,8b.13b.27; 8,12b.17b-18; 9,13b.49; 10,38b), wprowadza własne dodatki (w Mt 15,13b-14.16b.24; 16,2-3.4c.8a; 17,12b) lub fragmenty wypowiedzi zanotowane przez Marka zastępuje własnym materiałem (w Mt

⁷ Ewangelista zwraca uwagę głównie na liczby 3, 4, 5 i 7.

15,3b.4.11.28; 16,4a.6b; 17,11; 10,42; 18,8-9; 21,19b). Wszystkie te zmiany do materiału przejętego ze źródeł wprowadza Mateusz dla celów teologicznych, uwzględniając jednocześnie adresata swojego dzieła.

3. TEOLOGIA LOGIÓW

Teologia wspólnych dla Marka i Mateusza wypowiedzi Jezusa koncentruje się wokół sześciu zagadnień, wydobytych za pomocą metody historii tradycji i redakcji oraz dzięki spojrzeniu na źródła logiów, a także sposób ich wykorzystania przez ewangelistów. Są to zagadnienia z dziedziny chrystologii i eklezjologii, a łączy je radykalizm ich ujęcia w wypowiedziach Jezusa.

Chrystologia skupia się na trzech kwestiach: mesjańskim posłannictwie Jezusa, konieczności podjęcia cierpienia przez Mesjasza oraz stosunku Jezusa do Prawa Starego Przymierza.

Wykazanie, że Jezus jest oczekiwanym Mesjaszem należy do podstawowych założeń teologicznych zarówno Marka, jak i Mateusza. Marek już w pierwszym zdaniu swego dzieła stwierdza, że jest to *ewangelia o Jezusie Chrystusie* (Mk 1,1), czyli Mesjaszu. Mateusz natomiast wskazuje, że w osobie Jezusa spełniają się mesjańskie oczekiwania i zapowiedzi Starego Testamentu. Wspólne dla Marka i Mateusza logia, będące przedmiotem naszej pracy, zamieszczone są w perykopach zawierających naukę Jezusa oraz opisy Jego działalności taumaturgicznej. Sam Jezus jawi się więc w nich jako Nauczyciel i Cudotwórca, a Jego mesjańskiego posłannictwa dowodzi zarówno nauczanie, jak i cuda przez Niego dokonywane. Jezus często wyrzuca uczniom i duchowym przywódcom Izraela niezrozumienie istoty Jego misji i ujmowanie jej w kategoriach politycznych. Motyw ten pojawia się najwyraźniej w odmowie dokonywania dalszych cudów (Mk 8,11-13; par), przestrodze przed faryzeuszami i saduceuszami (Mk 8,14-21; par.), odpowiedzi Piotrowi (Mk 8,33; par.), zapowiedzi przyścia Eliasza (Mk 9,11-13; par.) i perykopie o synach Zebedeusza (Mk 10,35-41; par.). Status Jezusa jako Mesjasza potwierdza nie tylko Jego nauczanie, ale także znaki, jakich dokonuje: uzdrowienie córki kobiety pogańskiej (Mk 7,24-30; par.), drugie rozmnożenie chleba (Mk 8,1-10; par.) i spowodowanie uschnięcia drzewa figowego (Mk 11,12-14; par.).

Jednym z istotnych rysów mesjańskiej misji Jezusa jest konieczność cierpienia i męki. Ta cecha posłannictwa Jezusa jest odrzucana tak przez uczniów, jak i przez przywódców duchowych narodu wybranego. Jezus więc w swych wypowiedziach wskazuje na cierpienie jako drogę do realizacji Bożych zamierzeń. Motyw ten zawarty jest w odmowie dokonywania cudów (Mk 8,11-13; par.), odpowiedzi danej Piotrowi (Mk 8,33; par.), zapowiedzi przyścia Eliasza (Mk 9,11-13; par.) i opowiadaniu o prośbie synów Zebedeuszowych (Mk 10,35-41; par.).

Innym tematem teologicznym powracającym w logiach będących przedmiotem naszej pracy jest odniesienie Jezusa do Prawa Starego Testamentu. Ten rys teologiczny szczególnie zaakcentował Mateusz, który adresował swe dzieło do judeochrześcijan. Najsilniej relacja Jezusa wobec Prawa zarysowana została w perykopie o prawdziwej nieczystości (Mk 7,1-23; par.) i kontrowersji dotyczącej małżeństwa (Mk 10,2-12; par). Jezus jawi się tam jako autorytatywny interpretator Prawa, który odwołuje się zawsze do woli Bożej, a odrzuca sprzeczne z nią ludzkie zwyczaje i tradycje. Jako nowy Prawodawca, Jezus wnosi w interpretację Prawa radykalizm i interioryzację Bożych przykazań.

Eklezjologia wspólnych Mateuszowi i Markowi wypowiedzi Jezusa skupia się na trzech kwestiach: konieczności podjęcia cierpienia przez uczniów, kontrowersji Jezusa z synagogą i uniwersalnym charakterze misji chrześcijańskich.

Mówiąc o Kościele Jezus przygotowuje Jego członków na prześladowania i napomina, że również i oni, tak jak On sam, muszą być gotowi wstąpić na drogę cierpienia. Synom Zebedeusza zapowiada, że będą pić kielich, który On sam ma pić (Mk 10,39; Mt 20,23), a wszystkich uczniów przestrzega, że *każdy ogniem będzie posolony* (Mk 9,49), co egzegeci odczytują często jako zapowiedź cierpień.

Cierpienie to w formie prześladowań ma spotkać uczniów głównie ze strony odrzucających Mesjasza Żydów, dlatego wypowiedzi Jezusa nie tylko odbijają Jego konflikt z przywódcami religijnymi Jego narodu, ale także odzwierciedlają napięcie pomiędzy tworzącym się Kościołem a synagogą. Obraz zmagania Kościoła z synagogą znajdujemy głównie w logiach zawartych w perykopie o prawdziwej nieczystości (Mk 7,1-23; par.), przestrodze przed faryzeuszami i saduceuszami (Mk 8,14-21; par.), zapowiedzi przyścia Eliasza (Mk 9,11-13; par.), wypowiedziach dotyczących małżeństwa (Mk 10,2-12; par.) i opowiadaniu o drzewie figowym (Mk 11,12-14. 20-25; par.). Kościół, u którego początku stoi historyczne dzieło Jezusa Chrystusa, jest społecznością oddzieloną od synagogi, stanowiącą *nowy Izrael* i przejaw królestwa Bożego na ziemi.

Istotnym zadaniem Kościoła jest przyprowadzanie wszystkich do zbawienia, a więc nie tylko Żydów, lecz także i pogan. Choć historyczna misja Jezusa mogła być ograniczona tylko do Izraela, to Kościół ma za zadanie głosić Dobrą Nowinę całemu światu. Akcent uniwersalizmu misyjnego zawarty jest głównie w trzech perykopach zawierających wspólne Markowi i Mateuszowi logia Jezusa: uzdrowienie córki kobiety pogańskiej (Mk 7,24-30; par.), drugie rozmnożenie chleba (Mk 8,1-10; par.) i odmowa dokonywania dalszych cudów (Mk 8,11-13; par.). Kościół otwiera więc swoje granice dla wszystkich ludzi, którzy przyjmują dzieło Jezusa i podporządkowują Mu swoje życie.

Ponieważ wypowiedzi Jezusa wspólne dla dwóch pierwszych synoptyków zawarte są w dziełach odbijających życie zarówno samego Jezusa, jak i tworzącego się Kościoła, stąd paralelnie rozwijają wątek chrystologiczny i eklezjologiczny.

W każdym z tych wątków szczególnie wyakcentowane zostały trzy tematy teologiczne, wskazujące na istotne cechy posłannictwa Jezusa i Kościoła. Wszystkie te tematy łączone są i kompilowane przez ewangelistów za pomocą czterech często powracających motywów: motywu *braku zrozumienia, nagany, chcenia – pragnienia* i motywu *chleba*. Motywy te mogły być elementem porządkującym ułożenie materiału ewangelijnego.

Motyw *braku zrozumienia* dotyczy nauczania Jezusa, a zwłaszcza Jego mesjańskiego posłannictwa. Dotyczy on zarówno uczniów Jezusa, jak i religijnych przywódców Izraela. Spośród perykop zawierających wspólne Mateuszowi i Markowi logia Jezusa motyw ten pojawia się w kontrowersji w sprawie czystości (Mk 7,1-23; par.), odmowie dokonywania cudów (Mk 8,11-13; par.), przestrodze przed faryzeuszami i saduceuszami (Mk 8,14-21; par.), odpowiedzi danej Piotrowi (Mk 8,33; par.), zapowiedzi przyścia Eliasza (Mk 9,11-13; par.) i wypowiedziach dotyczących małżeństwa (Mk 10,2-12; par.). Konsekwencją braku zrozumienia nauki i posłannictwa Jezusa jest brak wiary, która ma prowadzić do przyjęcia całego dzieła Jezusa.

Motyw *nagany* przebija właściwie ze wszystkich perykop zawierających wspólne Mateuszowi i Markowi logia Jezusa, z wyjątkiem opowiadania o cudownym rozmnożeniu chleba (Mk 8,1-10; par.). Nagana również skierowana jest raz w stronę uczniów (jednego, dwóch lub całej grupy), raz w kierunku przywódców Izraela. Motyw ten jest po części konsekwencją faktu, że wszystkie niemal wypowiedzi Jezusa utrzymane są w surowym tonie, a Jego nauczanie przesycone jest duchem radykalizmu.

Motyw *chcenia – pragnienia* został zbudowany przez ewangelistów dzięki ukazywaniu postaci, które o coś proszą lub domagają się czegoś od Jezusa. Poganka prosi o egzorcyzm nad córką, uczniowie oczekują rozwiązania problemu braku chleba na pustkowiu, faryzeusze i saduceusze domagają się znaku z nieba, Piotr pragnie odwieść Jezusa od drogi cierpienia, a synowie Zebedeusza pragną zaszczytnego miejsca w królestwie Jezusa. Jezus niekiedy odpowiada pozytywnie na prośby do Niego skierowane, innym razem ukazuje ich bezzasadność i wyrzuca rozmówcom niepojętność co do Jego misji.

Motyw *chleba* pojawia się w bezpośrednio lub pośrednio w kilku perykopach zawierających wspólne Markowi i Mateuszowi logia Jezusa: Jezus rozdziela chleb na pustkowiu; uczniowie przestrzegani przed kwasem faryzeuszy rozmawiają o tym, że nie mają chleba; poganka pragnie *okruchów, które spadają z pańskich stołów* (Mt 15,27); prośba o znak z nieba nasuwa skojarzenie manny na pustyni. Wszystkie cztery perykopy następują po sobie bezpośrednio, co może świadczyć o tym, że motyw *chleba* został wykorzystany w celu zestawienia obok siebie poszczególnych fragmentów materiału przejętego z tradycji.

Podsumowując należy stwierdzić, że wspólne Markowi i Mateuszowi wypowiedzi Jezusa zamykają się głównie w dziedzinie chrystologii i eklezjologii, i do-

tyczą sześciu tematów teologicznych. Są nimi: mesjańskie posłannictwo Jezusa, konieczność podjęcia cierpienia przez Mesjasza, odniesienie Jezusa do Prawa, relacja Kościoła do synagogi, cierpienie uczniów i uniwersalizm misji. Wypowiedzi te łączone są często czterema motywami: motywem *braku zrozumienia, chcenia – pragnienia, nagany i chleba*. Utrzymane są w niezwykle surowym tonie, przez co nadają nauczaniu Jezusa wymiar *radikalizmu*.